

Broser Péter élete és krónikája.

Hadd gyarapodjék megint egygyel az erdélyrészi unitárius írók és történeti forrásművek száma, véletlenül mind kolozsvári polgár emberek részéről. Első volt *Linczegh János Naplója* 1661-től néhány évre terjedőleg; a második *Segesvári Bálinté* 1606-tól 1654-ig; a harmadik *Szakál Ferencz Naplója* 1705 től több éven át, s most általam napfényre került a Martonosi és Szombatfalvi Gálffi-ak nemzeti közös levéltárából e czikk címében kifejezett *negyedik krónika*.

Broser Péter testvére Broser Jánosnak, a kiről Uzoni Fosztó István unitárius egyháztörténetíró kézirati műve 3. könyve 2 kötete 198-ik lapján azt írja, hogy tisztelendő és jeles (Venerabilis ac Clarissimus) Broser János ur a kolozsvári unitárius egyház szászrészén levő predikátora; néhány sorral alább: hogy a kolozsvári óvári unitárius iskola XVII. századi egyik lectora, a szépmesterségek és philosophia mestere, Broserus János volt, 1599-től 1603-ig. Ugyanezen tudós férfiről Fosztó István más helyen (Lib. II. Cap. III. 511.) ezt írja: Nagyhirű (Clarissimus) Jádi Broser János hihetően következési jogon lépett elő iskolai lectorságból a szász unitáriusok predikátorává, a mely hivatalát 1603-ban kezdette meg, midőn a német katonaság kegyetlenkedő üldözése Básta alatt a többi papokat, (a kik magyarok voltak) a városból elkergette, s ő az isten ígését előbb rejtett helyeken hirdette, meg levén tiltva az ellenségtől a nyilvános isteni tisztelettartás; utóbb 1604. decz. 28 án és 1605-ben az unitáriusok kérelmére Bocskai István fejedelem engedte meg mind a magyar, mind a szász unitárius papoknak két alkalmas helyen a szabadon prédikálást, mivel templomaikat a jezsuiták elvették volt. (L. a kolozsvár-városi jkönyveket.)

Tehát 1605. jun. 1. kezdték a magyar papok legelőbb a nyilvános prédikálást a Biró-házban (mely nemzetség az unitáriusok nagy pártfogója volt); de hogy a szászoknak Broser hol prédikált, Uzoni nem találta följegyezve sehol; de mindkét helyen Broser prédikált

mindaddig, míg Thoroczkay Máthé unitárius püspök és Göcs Pál, első magyar kolozsvári pap s prédikátor társai: Szentmártoni Bálint, Lisznyai András és Gervasius s Samariai Joó Márton haza jöttek, s hivatalukat megkezdhették; templomuk jul 15-én 1605-ben visszaadatott a plébánia-házzal együtt.

Néhány új részletet közöl róla Aranyos-Rákosi Székely Sándor unitárius egyháztörténeti nyomtatott művében a 108-ik lapon. „Broser (Broserus) János, e szerint Szászvárosi János, (erdélyi szász nyelven Bros = Villa S. Ambrosii.) Ez lehetett eredetileg születése helye. Ő Jádi-nak (Jadensis) is írja, Besztercze melletti Jád faluról, hol szintén voltak ez időben unitáriusok s Broser hihetően ott születhetett vagy lakhatott. Tanult külegyetemen, s onnan 1599-ben tért vissza s kolozsvári lectorrá akkor lett; Thoroczkay Máthé püspök alatt felszenteltetett papjává a kolozsvári szász unitárius egyháznak s egyszerűsmind az unitárius egyházi tanács jegyzőjévé tétetett. ¹⁾

Uzoni Fosztó István halálát is följegyzi kézirati műve 200-ik lapján: „1622-ben — írja — nagy pestisben három unitárius pap: Broser, Lisznyai és Varsolczi elhult;“ könyve más helyén a halál napját is följegyzi: „1622-n — ugymond — december 2-kán viszsztatért az ur Jézus Krisztushoz Broser János“. Legszebben emlékezik meg róla azonban Segesvári Bálint krónikája 191—192-ik lapján: „1622. 2. decembris halt meg az jámbor istenfélő keresztény szász prédikátor, Joannes Brozerus, Ideusis (Jadensis), a ki a városnak 24 esztendeig prédikállott, sok nyomoruságokban és ellenség között is; mert akkor a németek regnáltak rajtunk és templomainkat is elvették volt a pápisták. Mely pestisben sokszor napjában volt 125 halott is és még több is.“ ²⁾

Broser János predikátor részint tudva volt, részint eddig ismeretlen életirati adatainak összevont közlése — azt hiszem — magában is méltó az egyházirodalom művelőinek és kedvelőinek figyelmére. De sokat nyer fontosságban a szóban levő krónikairó műve közlésével, a miben családi, egyházi és köztörténeti új adatok lesznek napfényre hozva, a mik eddig a köztudás elől elrejtve voltak. Jellemző, hogy a kritikairó tudós elődéről nem emlékezik meg; de saját atyját is feledte megnevezni, anyjáról homályosan szól, a mit akkor jegyez meg, mikor művében e helyre érkezem. Általában ugy látszik, hogy nejére és gyermekeire volt kiválóan központosítva szeretete s gondoskodása. De térjünk e czikk czime tárgyára.

¹⁾ *Unitária Vallás Történetei Erdélyben.* 1840. 8-drét.

²⁾ *Segesvári Bálint Krónikája.* Erdélyi Tört. Adatok. IV. köt. 161—218. ll.

A kis kézirati füzet 8-adrét alaku, két ivet tesz, barna angelikával bevont lágy táblába kötve, a tábla első lapját tövises pálmavirág disziti, melyet nefelejts-fűzér vesz körül tojásdad alakban, kerete arany vonal, a négy szögben négy kis arabeszk.

A czimlapon legelől ez áll: E könyvet birtam elüdvözült Auner Márton uram holta után stb. Ez a kézírás a kéziratban a legelső s szövegéből ítélve valamely Auneré, a ki két Aunerről emlékezik kegyelettel: egyik az elébb említett, másik Auner Gábor, a kinek halálát 1673-ra jegyzi fel. Ezután két kéz írása bizonyos: Broser Péteré és Gálffy Mihályé.

Broser magát kétszer is megnevezi, neve zárjelbe tett két első betűjével, s magáról sok életirati adatot mond el. Följegyzéseit kezdi 1679. ápr. 13-n, megemlít történelmi tényeket és családi eseményeket 1682., 1683., 1684., 1685., 1686-ról, köztük unitárius dolgokat; 1687-ről a császári hadsereg zarnokoskodásait Kolozsváratt, 1690-ről a tatár beütést, 1692-ről azok eltávozását, 1694-ről a kolozsvári vizáradást. Halálát 1695. aug. 25-éről veje, Gálffy Mihály jegyzi fel, a kinek tehát írása a krónika második hiteles kézírása.

Gálffy, Brosernek Kata nevű leányát jegyezte el 1700. febr. 1-én, maga jegyzi föl ezt és egyéb családi dolgait, kétszeri házasságát, gyermekei halálát. S ezeket az 1702., 1704., 1706., 1710., 1714., 1716., 1719., 1720. évekre teszi.

Ugy tartom, hogy ezekben krónikánk kitől származása hitelesen meg van állapítva, melynek közlésére már most rátérhetek.

* * *

E könyvet birtam elüdvözült Auner Márton uram holta után, minek előtte az atyafiaknak részek kiadattatott volna; míg élek azért ezt becsületben tartom; kérlek tégedet is, ki lesz(él) Successorom, hasonló becsületben tőled is tartassék.

A. 1663. die 10. decembr. nyugodt el az urban üdvözült és boldog emlékezetű anyám asszony, ő kegyelme, Krajczár Anna asszony, életének 48 esztendejében, kit Isten az én hozzám való szeretetiért nyugasson meg és annak utána azon bölcs hatalmu Isten adjon boldog feltámadást.

A. 1664. die 21. may. Jegyzettem el jövendő házasságra az urban elnyugodt Török István uram meghagyott özvegyét, Kádár Borbárát, és az megnevezett személyek előtt a keresztény anyaszentegyháznak szokása szerint hozzám vettem hűttel. 1. die July.

A. 1666. die 22. marty. Holt meg Székely Lőrincz sógor uram.

A. 1666. 31. Marty. Született Székely Ferko.

„ 6. április Holt meg Székelyné néném asszony, kinek Isten adjon boldog feltámadást.

Anno 1673. die 28. januarii. Nyavalyájának kilenczedik napján esendesen elnyugvék az urban az engem szerető és sok jóra intő s tanító kedves édes atyám uram, Auner Gábor uram, midőn élete 63 esztendejét és négy hónapost éppen betöltötte volna. Kinek Isten ő felsége adjon örök életre boldog feltámadást.

Anno 1675. die 25. januarii választattam az nemes várostól Centum Pater uramék közibe.

Anno 1676. die 21. augusti. Sok keserves különb-különb kinok és nyavalyák után, midőn igen gyenge állapottal már fennjárt volna, nagy hirtelen halál által az Ur ez életből kiszólitá az én kedves néném asszonyt, Werner Mihálynét, életének 43-ik esztendejében, mikor volna, kinek Isten ő felsége megeléglvén e világi sok kinjait, és majd egész életébeli bús és bánatos sorsát, adjon az örök életre boldog feltámadást és a négy megmaradott árváinak legyen kegyes tutora s vegye kegyelmébe.

Uram! szánj meg végre engemet is, kit uram! az én bünömért igazán utól hagyál.

Uram! beh sok búval látogatsz engemet.

Uram! ne köss el teljességgel előled.

Uram! Hallgass meg végre engem is.

Anno 1678. die 1. sept. holt meg Tóbiás István.

„ „ die 8. ejusdem igen szép csendesen nyugovék el az urban, életében sok keserves árvai könnyhullatások közt, midőn 12 esztendő, öt hónapot és nyolcz napot szomoruan élt Székely Ferko öcsém, melynek utána négy órával halt meg Tóbiás Samuka.

Anno 1678. die 23. ejusdem, nekem nagy bánatomra, Istennek pedig kedves akarátja szerint, elnyugovék boldogult kedves hugom, Székely Judita asszony, Tóbiás Istvánnak kevés ideig meghagyott özvegye és temetteték el die 25., melyet követett kisebb lányának, Boriczátek halála, die 30. ejusdem, kiknek Isten adjon boldogságos feltámadást az örökéletre.

Anno 1678. die 25. sept. nyugodt el az urban tiszteletes Bernárd deák uram.

Anno 1678. die 22. octobr. Sok keserves könnyhullatásom, Oh Isten! szenvedő napjaim közt e legszenvedőbb napon, hasson fel hozzád seregeknek ura, Istene! Ha elhagysz, Istenem! majd kétségbe esem. Siess, jőjj el, ne késsél én segedelmem! Oh uram! én Istenem!

Anno 1679. Nyugovék el az urban jó hit és reménység alatt Tiszteletes Nemzetes Radecius Bálint bátyám uram ¹⁾, kinek Isten adjon több hiveivel együtt boldogságos feltámadást.

Anno 1680. die 25. junii. Bucsuztam el a nemes várostól, e sok bajaskodással járó ser-biróságnak tisztiből, melyet Isten segedelméből, szegény hazánk hasznára viseltem. . . . (Itt a kézirat megszakad, egy-két levél a kis könyvből elzüllött.)

Eddig az ismeretlen följegyző.

* * *

¹⁾ Unitárius püspök volt.

Broser Péter följegyzései.

Laus Deo semper.

Anno Domini 1649. die 13. aprilis. Adott az ur Isten egy kis leánykát kedves hites társamtól, kinek neve Boricza. Ugyanez évben választattam a nemes várostól a Centum Paterek közé.

Anno Domini 1682. die 9. sept. Az fülekiek tovább nem vi-selhetvén az nagy viadalt, ez napon adák fel a várat a budai vezér-nek, die 10-a költöztek ki a várbeliek. Annak utána három nap prédála benne a Janicsárság. Azután magyar és török nemzetbeliektől elhánytatott a kerített fal fundamentumáig, és a mint lehetett, egye-bütt is ronták s puskaporral is hányatták, de teljességgel le nem ronthaták a nagy erősséget, mert kőfalon vala építve. Pro memoria én is török le egy darab kőfalat.

Anno 1682. die 12. octobris. Én, *Broser Péter* más becsületos két társammal együtt érkeztem meg e nap a táborból békével. Ál-dott legyen Istennek neve érette!

Anno Dni 1682. die 10. octobr. született egy kis leányom estve 7 és 8 óra közt, kinek neve Kató, a kit engedjen Isten ne-vének félelmében felnevelnünk.

A. 1683. mense Julio ment által az országban Kolozsvár mellett a tatár khán, több mint százezred magával, mely miatt búzáink mind eltapodtattak tőlük; mely nap pedig a tatár khán a vár mellett a buza között táborát megszállitá, mindjárást szörnyü nagy jégeső lőn, sőt még tüzes menykő is esett, mely miatt a hostátban ház is égett el.

A. 1680. választattam a nemes várostól a régi rendtartás szer-int a határbíráknak egyikévé.

A. 1681. választattam a serbiróságnak tisztére.

A. 1684. Választattam ismét a nemes várostól adószedőnek az egész városon, melyet a legnagyobb gonddal és bajoskodással vonszok már két esztendőttől fogva. B. P.

A. 1684. Drágaság volt Erdélyben, úgy annyira, hogy a buzá-nak ára egy forintról feljebb ment.

A. 1685. Választattam ismét Kolozsvár városának Fiscalis Di-rectorává, melyben Istentől segítséget kérek, hogy nevének félelmében tisztemet követhessem szentül és igazán.

A. 1685. die 6. augusti. Kolozsváratt bent ugyan, de a Széna-füven hallatlan jégeső volt; a városon hullottak olyanok le, mint egy galambtojás, esső nélkül; de a szénafüvek némely részében olya-nok hullottak le, mint egy öreg lud tojás; sőt azok között némelyek annál is nagyobbak voltak, olyanok, mint az embernek a két össze-fogott ökle.

A. 1685. kezdettünk a szürethez Szent Mihály nap után két héttel; de az idő alkalmatlansága miatt igen szűk boránk lettek, s a mi left is, rettenetes savanyu, úgy annyira, hogy nem hiszem, a pünkösdknek az innenső részin, a ki benne iszik, eo momento, hasa korrogást ne szenvedjen savanyu volta miatt, mivelhogy nagyobbára

majd minden hegyünket, midőn zsendülni kezdett volt, Szent-Mihály nap előtt sokszor megnyomá a dér.

A. 1685. Az elmúlt 1684. esztendőbeli drágaság mégis durál; bor, buza és mindenféle gabona drága és feczier környöskörül.

A. 1685. Kolozsváratt és Erdélyben is az elmúlt 1684. esztendőbeli borainknak az ára ez esztendőben kupája 24 pénzre ment fel, sőt karácsony felé nem is kaphattak Ó bort, a hol találtatott is, indifferenter harmincz pénz volt az ára; mert az új bor savanyu lévén, senkinek nem fér vala a fogára.

Ao. Domini 1686. die 18. mensis martii született egy kis fiam, kinek neve György, melyet segéljen Isten nevének dicsőítésére felnevelnünk mindnyájunk örömére.

Harmadnapra meghalt György fiam.

Ao. Domini 1686. die 29. Julii —

Holt meg az édes anyám, Lutsch Mihályné, Déczsi Szabó Józefa asszony, ötöd napig betegségben ágyban feküdvé, életének mintegy 68 vagy 70-ik esztendejében, kinek adjon Isten az több hiveivel együtt boldog feltámadást.

Ao. 1686. A kolozsvári határon a Nádas vize Szent-Mihály nap előtt egészen kiszáradt, úgy, hogy novemb. 16-áig semmi folyása nem volt.

A. 1686. Scharffenberg német generál maga armadiájával bejött Erdélybe, Kolozsvár alatt majdnem két hétig hevert, kik miatt buzáinkban is nem kevés kárt vallottunk, minthogy még füventiben voltak gabonáink. Innen elindulván, az országnak egy részét is be-kóboroltatta. Ekkor esett el Szeben alatt a marcsszékiekben circiter 500 ember.

A. Domini 1687. die 15. junii. A tiszteletes unitária Ekklézsiától választattam e napon azon t. Ekklézsiának körül levő jószágainak inspectorává.

A. Domini 1687. mense septembri, szüret közben jött reánk a római császár ő felsége armadiája, kiknek fő előljárója volt a Lotharingiai Herczeg.

1688-n rajtunk laknak, nyomorgatnak.

1689-n rajtunk laknak, nyomorgatnak.

1690-n rajtunk laknak, nyomorgatnak.

1691-n rajtunk laknak, nyomorgatnak.

1692-n rajtunk laknak, nyomorgatnak.

1693-n rajtunk laknak, nyomorgatnak.

1694-n is Oh uram! könyörülj rajtunk s eléged meg ily hosszas ügyeinket s szabadíts meg!

A. 1690. die 1. sept. Én B. P. választattam ez napon Tekintetes nemzeti Székely László uram ő kegyelme főkapitányságának idejében méltatlan voltom szerint Kolozsvár városának hűtös Assesorává, melyben hivatalomnak elégtételére kérek Istentől segedelmet.

A. 1690. mense augusti jött be a mi határunkba sásákknak sokasága, a mely Erdélyben más határokon a gabonákban sok károkat tett. Itt a mi helyünkben ugyan nem ismertett oly nagy kár,

minthogy nagyrészt immár betakarodtunk volt; de egész októberben is nem távozott el határunkról, a miből az emberek sok veszedelmet jövendöltek. Az őszetésekben mégis volt kár, mert a hol zöldségit megemésztette, nem sokat arattunk róla.

A. 1690. 10. decembris. A tatár tábor bejött az országba, nevezet szerint pedig a mi helyünkbe, mely napon a hostátiakat rútol felégette: az egész hidelvét, külsőmagyar-utczát, farkas-utczát. A város népe is, a nemes ország presidiumával együtt kardoskodván a tatárok ellen, esett el kard miatt közülünk mintegy hat mives ember.

A. 1692. die 5. junii. A váradi törökök Heissler generálnak feladták Várad várát.

A. 1692. Minekutána a tatár tábor hostátunkat és nagy részt kerteinket is tűz által elpusztította volna: a mi Szamos viz mellett levő kertünk is egészen megégett, csak a ház maradt meg. Megcsendesedvén az idő, s a szükség kényszerítvén, jó reménység alatt, újabban ismét építéshez nyultunk, de csak könnyűszerleg, melynek alkalmatosságával a sógor, *Gálffy Pál uram*¹⁾ az ő kegyelme felől való közös kertet egyedül e könnyű formában fölkereltette; de mi októl viseltetvén ő kegyelme, a kertjét egészen felőlem hányatta, holott csak a fele sövény volt az enyém, s ezután is csak fele leszen. Ez pedig lőtt az én engedelmemből, azért, hogy akkor északon nem volt alkalmatosságom az ő részéről való felépítésre, jövendőben a ki éri ez mostani sövénynek végét, akkor is csak a felit tartozom felépíteni magam, vagy successorom . . .

Mivel az ember halandó — gondolám, hogy jövendő bizonyáságul e könyvembe felírnám: Karácsonfalvi Balázs uram sógorasszonya Ao. 1687. hagyott gondviselésem alatt harmadfél száz tallérokat, melyeknek egy része oroszlános tallér volt, az irásomat, melyet róla adtam neki, elvesztette, a tallérokat pedig, in Ao. 1693. die 5. junii egészen kiadtam, s ő adott róla nekem testimoniumot.

A. 1694. die 16. julii. A Szamos délután egy óraker csak hirtelen úgy megáradott, hogy akár melyik hidról merithettek volna Szamos vizet.

* * *

Gálffy Mihály följegyzései.

Laus Deo Semper.

Anno 1695. die 25. augusti mult ki ez világból boldog emlékezetű Broser Péter uram, kinek adjon az Úr Isten az örök boldogságnak elvételére üdvességet, boldog feltámadást.

* * *

¹⁾ Broser János egyik leányát, *Katát*, Gálffy Mihály, *Máriát* Gálffy György birta nőül. Minő a sógori viszony Gálffy Mihály és Gálffy Pál között? okiratilag megmondani nem tudom. De azt e hely nyilván mutatja, hogy e három följegyzés: 1692-ről, 1687-ről és 1694-ről nem a Broser Péteré, de a Gálffy Mihályé, mert neki volt sógora Gálffy Pál. Ezt megjegyezni szükségesnek vélem azért, hogy az olvasót e krónika szerzői iránt tévedésbe ne ejtsem.

Én Gálffy Mihály jegyzvén el magamnak örökös házastársul néhai boldog emlékezetű Broser Péter uram leányát, Broser Katát, vele Isten ő felsége bölcs rendelkezésből lakadalmunknak napja volt in Ao. 1700. die 1. febr., kivel adjon Isten szerencsés boldog életet.

Anno 1702. die 23. aug. adott Isten ő felsége egy kis leánt minekünk, kinek neve Erzsébet, kit is Isten ő Felsége az árnyékvilágból négy hónapos korában kiszólitott.

Ao. 1702. die 9. novembris mult ki ez világból néhai Thordai Borbára asszony, kinek Isten ő felsége adjon boldog feltámadást az örök életnek elvételére.

A. 1704. die 1. januarii adta Isten ő felsége ez világra kis fiaskámát, kinek neve Gábor, kit Isten ő felsége éltesen a maga dicsőségére, maga lelke üdvösségére, ekklézsiánknak szolgálatjára, mi nekünk örömünkre, *Amen*.

A. 1706. die 8. decembr. adta Isten ő felsége e világra kis leányomat, Krisztinát, kit ő felsége éltesen maga dicsőségére, minekünk örömünkre, maga lelkének pedig üdvösségére. *Amen*.

A. 1710. die 20. may. Szólitotta Isten ő felsége e világból az én lelkem édes feleségemet délután 3 órakor, én nekem s édes gyermekeimnek elfelejthetetlen szomorúságunkra, kinek Isten ő felsége adjon boldog feltámadást az örökéletre.

A. 1714. die 13. febr. jegyzvén el magamnak jövendőbeli örökös házastársul Szentkirályi Katát: volt kézfogónk s lakadalmunk a megirt napon, kivel is kívánom az én Istenemtől éltesen az ő felsége dicsőségére, ekklézsiánk szolgálatjára, öröme, mi magunknak lelkünk üdvösségére. Lakadalmunk hushagyó kedden volt Magyar-Sároson.

A. 1716. die 9. may. született e világra kis fiam Gálffy Pál, kit Isten ő felsége éltesen a maga nevének dicsőségére, minekünk — apjának, anyjának örömünkre.

A. 1719. die 18. aprilis született ez világra kis leányom, Gálffy Erzsébet, kit Isten ő felsége éltesen a maga nevének dicséretére, mi nekünk — apjának, anyjának örömünkre, maga lelkének üdvösségére.

A. 1719. die 27. sept. mult ki a világból kis leányunk, Gálffy Erzsébet; item eodem Ao. 30. septembris mult ki utána kis fiam Gálffy Pál, elfelejthetetlen szomorúságunkra.

A. 1720. die 9. augusti adta Isten ő felsége ez világra Gálffy Judith és Mária leányaimat, kiket az Isten ő felsége a maga dicsőségére, lelkeknek üdvösségére, mi nekünk örömünkre éltesen — kívánom.

Gálffy Mihály, m. k. 1)

* * *

Eddig a kis *Töredék*, melyből az Auner és Gálffy Mihály-féle följegyzések csak családi értékkel birnak; érdekesebb, mert köztör-

¹⁾ A Martonosi és Szombatfalvi Gálffy-nemzetség közös levéltárában levő eredetiből.

téneti becsü a *Broser Péter krónikája*, a miért az egésznek az ő neve alatt fentartását láttam helyesnek s a valósággal megegyezőnek. Történelmi értékét — úgy vélem — nevelik azok, a miket a tudós Broser János papról és tanárról összegyűjtöttem, s mint rokontárgyu adatokat együttesen itt bocsátom a közönség elé s főleg az egyház-történeti irodalom barátainak rendelkezésére.

A két Broser közül a tanár tudós nevet vívott ki s mint ilyen az unitárius egyházéletben hagyott jó hirnevet maga után; a Centumpáter, városi fiskális és adószedő megvagyonosodott, három leányt hagyott hátra: Katát, Szombatfalvi Gálffy Mihálynét, Máriát, Gálffy Györgynét, s az 1692-ki, fenn érintett följegyzésből olyan forma tűnik ki, mintha Borbárát, a harmadik leányt, Gálffy Pál vette volna nőül. De ezt nem mondom bizonyosnak, mert az általam ismert adatokból igazolni nem lehet. Mikor a három testvér megosztozott, egy családi iratbeli följegyzés szerint a hagyatékból jutott mindeniknek 100 arany pénz, és egy-egy arany imperiális, volt 800 ezüst pénz, mely tett 2000 forintot, 12 rendbeli ágynemű, becses és sok házbeli portéka, feles marha, gazdasági vagyon, fegyverek stb., a mik Broser Pétert Kolozsvár egyik közép vagyonu polgárának tüntetik fel.

A Broser-lányok hozománya nem volt kicsinylendő azon pénzsűk időben. A Gálffy-nemzetség nagyobb kiterjedésére, megvagyonosodására s magasb polgári tisztségekre jutására ez is befolyással volt, elannyira, hogy ha e nemzetség martonosi és szombatfalvi mindkét ága első megalapítását a kocsárdi nagy Gálffy Jánosnak, Báthori István, Kristóf és Zsigmond fejedelmek belső tanácsosának s az utóbbiak főkancellárának tulajdoníthatják, második virágzásnak indulása alapja a Broser-lányokkal való házassági frigykötés, a minek következtében a Gálffy-nemzetség három fiágon indult erőteljes további elágazásnak, s most már a második század telik és még mindig erőben áll fenn az ősrégi nemzetség fa, új meg új férfi és nősarjakkal gazdagodva s gazdagítva a magyar nemzet derék székely vér-ágát.

JAKAB ELEK.

Jegyzetek a bágyoni unitárius ekklezsia multjából és jelenéből.

(Folytatás)

Az ekklezsia gondnokai és belső emberei.

Végig tekintve a feljegyzetteken, látható, hogy csak e száz elejétől fogva, mily terhes gazdálkodást folytat s mily tetemes pénzösszeget fektet építkezésekre, javításokra s közhasznú czélokra. S hogy mind azt lehetséges volt megtenni, mit megtettek, abban az egyes hívek mellett a főbb érdem bizonyára azoké a gondnokoké, kik valódi kegyes érzésekkel, vallások iránti lelkesedéssel, lankadatlan buzgósággal s megtörhetetlen jó akarattal mentek elől s vezették a híveket, hogy az egyházban mindenek ékesen és jó rendben legyenek. De igen röviden tekintsük meg munkálkodásukat. 1802-ben papi házat épít; 1809-ben templomot teremt; 1810-ben a templom körüli helyet — czintermet — vastag és magas kőfallyal veszi körül, zsindeley fedéllel megfedve. Mind ebben lelkesítő, vezető, ösztönző vezér *Csegezi Mihály* volt, kinek gondnoki tiszte 1778-tól 1810-ig terjedt. 1817-ben orgonát csináltat; 1822-ben koronát, orgonát festet, templomot diszített; 1827-ben zsinatot fogad és lát el; 1833-ban a tornyot emeli, bádoggal fedi, a mire már egy magában 3441 frt 55 krt költ; 1838-ban mesteri házat, iskolát, melléképületeket épített s mindezekben vezér szerepet vitt *Váró Mózes*, ki 1810—1838-ig, tehát egyfolytában 28 évig volt gondnok.

1843-ban a templom fedelének egy részit bádoggal fedi 850 frt költséggel; 1844-ben egy 859 fontos harangot öntet 1690 frttal; 1845-ben egy más harangot öntet 450 fontost 350 frttal; s mind ezt Tkts. ifj. *Csegezi Tamás* gondnok vezetésével, ki 1838-tól 1848. év végéig vezette a bágyoni unitárius egyház ügyeit buzgó ággal és igazsággal és mint köri gondnok a kört egész 1873-ban bekövetkezett haláláig. Emléke tiszteletben van ma is, nemcsak a bágyoni, de az egész egyházkör hívei előtt és között, s méltán, mert a néhai még halála után is szellemileg velünk van, vezet, oktat, tanácsol, méltó utóda, fia, kir. j. bírós. s nekünk szeretett köri felügyelő gondnokunk *Csegezi Mihály* által.

1868-ban új mesteri házat épít kő és téglából, új iskolát; az iskolát a kor igénye szerint butorozza s taneszközökkel szereli fel a törvénynek megfelelően, *Csegezi Ferencz* gondnoksága alatt.